

НОВІ ДЛЯ КРИМУ ТА УКРАЇНИ ВИДИ ЛИШАЙНИКІВ

лишайники, місцезнаходження, Крим

Під час польової практики зі студентами в Криму наприкінці квітня 1999 р. ми зібрали невелику колекцію лишайників з плато Чатирдагу, на вершині Південної Демерджі, вапнякових відслонень навколо печери Кизил-Коба та в околицях с. Сосновки. Під час обробки матеріалу було виявлено 15 нових для Кримського півострова видів лишайників та один ліхенофільний гриб — *Muellerella hospitans* Stizenb. Серед визначених видів сім, а саме *Buellia spuria* (Schaer.) Anzi, *Caloplaca latzelii* (Servit) Clauz. & Roux., *Candelariella subdeflexa* (Nyl.) Lettau, *Lecanora agardhiana* Ach., *L. perpruinosa* Fröberg, *Lempholemma polyanthes* (Bernh.) Malme та *Pleurosticta koflerae* (Clauz. & Poelt) Elix & Lumbsch виявилися новими для України. Вперше повідомляємо про знахідки на Кримському пів-ві *Arthonia calcicola* Nyl., *Caloplaca litophila* H. Magn., *Candelariella coralliza* (Nyl.) H. Magn., *Farnoldia jurana* (Schaer.) Hertel, *Lepraria lobificans* Nyl., *Phaeophyscia endophoenicea* (Harm.) Moberg та *Physciella chloantha* (Ach.) Essl. Роди *Farnoldia* Hertel та *Physciella* Essl. вперше наводяться для ліхенофлори Кримського пів-ва. До списку нових таксонів ми також включили зібрані раніше *Caloplaca ferrari* (Bagl.) Jatta та *Xanthoria ulophyllodes* Räsänen, які також є новими для Криму. В колекціях виявлено рідкісні для Кримського пів-ва та України види лишайників, зокрема на Чатирдазі зібрано *Caloplaca nubigena* (Kremplh.) Dalla Torre та *Fulgensia schistidii* (Anzi) Poelt; на конгломератах вершини Демерджі, де трапляються силікатні включення, знайдені *Rhizocarpon geminatum* Körber та *Protoparmelia psarophana* (Nyl.) Sancho & Crespo, на вапняках біля печери Кизил-Коба — *Caloplaca ochracea* (Schaer.) Flag., в околицях с. Сосновки — *Opegrapha viridis* (Ach.) Behlen & Desberger (на *Acer*). Нижче ми наводимо список нових для Кримського пів-ва та України видів лишайників із зазначенням точних місцезнаходжень. Для нових у ліхенофлорі України видів наводимо таксономічні цитати, короткі діагностичні характеристики та географічне поширення. Назви видів подано за другим чеклістом лишайників України [9]. Зразки видів лишайників зберігаються в гербарії нижчих рослин Херсонського педагогічного університету (KHER).

Arthonia calcicola Nyl.

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, плато Чатирдаг, 1110 м н.р.м., на вапнякових скелях разом з *Candelariella aurella* (Hoffm.) Zahlbr., *Problastenia incrustans* (DC.) J. Steiner, *Lecanora agardhiana* Ach.; *Thelidium papulare* (Fr.) Arnold, *Bagliettoa* sp.; 24.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Лишайник, що досить часто трапляється в Середземномор'ї на вапнякових скелях, ми вперше виявили на території Херсонської обл. [8].

Buellia spuria (Schaer.) Anzi, Cat. Lich. Sondr.: 87, 1860.

Місцезнаходження: АР Крим, Алуштинська міська рада, г. Південна Демерджі, 1290 м н.р.м., на конгломератах разом з *Rhizocarpon geographicum* (L.) DC. ap Lam. & DC., *Lecidea* sp.; 25.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Новий для України. Має білувату, відносно товстувату слань, що забарвлюється від К спочатку в жовтуватий, а пізніше в жовтувато-оранжевий колір, від С⁺. Серцевина від J синіє. Спори двоклітинні, 9,0—15,0 x 4,5—6,5 мкм [14, 15].

Caloplaca ferrari (Bagl.) Jatta

Місцезнаходження: АР Крим, Тарханкутський пів-в, окол. с. Оленівки, на вапняках в петрофітному степу; 14.08.1995, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Відомий з окол. м. Ужгорода [16].

© О.Є. Ходосовцев, 2000

***Caloplaca latzelii* (Servit) Clauz. & Roux.,** Liknoj de Okcidenta Europo: 824, 1985.

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, окол. с. Перевальне, печера Кизил-Коба, на вапнякових валунах разом з *Caloplaca ochracea* (Schaer.) Flag., *Catillaria* cfr. *detractula* (Nyl.) Oliv., *Verrucaria* sp.; 26.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Новий для України. За характером ендолітної жовтуватої слані та дещо зануреними в субстрат молодими апотеціями нагадує *Caloplaca nubigena* (Krempelh.) Dalla Torre & Sarnth. та *C. coccinea* (Mull. Arg.) Poelt, але своєрідна будова спор з серповидними просвітами клітин, як у видів роду *Physcia*, відрізняє його від інших видів роду. Незвичайна будова спор з потовщеннями не тільки в латеральній, але й апікальній частині, трапляється в роді *Caloplaca* дуже рідко. Відомі ще два представники з аналогічною будовою спор — *Caloplaca glomerata* Agar [5], що має епілітну жовтувато-оранжеву ареольовану слань, та нещодавно описаний *Caloplaca adelphoparasitica* Nimis & Poelt, що паразитує на *Caloplaca cretensis* (Zahlbr.) Wunder [13].

Caloplaca latzelii розсіяно поширена в Середземномор'ї. Відома з небагатьох місцезнаходжень в Югославії (Далмація), Палестині та Греції [11].

***Caloplaca litophila* H. Magn.**

Місцезнаходження: АР Крим, Алуштинська міська рада, г. Демерджи, 1290 м н.р.м., на конгломератах разом з *Candelariella aurella* (Hoffm.) Zahlbr., *Lecanora* sp.; 25.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Поширений вид, що часто трапляється в антропогенних умовах на бетонаних конструкціях, але поки що в Україні був відомий лише з причорноморських степів [4].

***Candelariella coralliza* (Nyl.) H. Magn.**

Місцезнаходження: АР Крим, Алуштинська міська рада, г. Демерджи, 1290 м н.р.м., разом з *Rhizocarpon geographicum* (L.) DC. apud. Lam. & DC., *Rhizocarpon geminatum* Korber, *Protoparmelia psarophana* (Nyl.) Sancho & Crespo, *Thephromela atra* (Huds.) Hafellner, *Buellia spuria* (Schaer.) Anzi, *Lecidea* sp.; 25.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

На рівнині був відмічений на гранітах в Запорізькій обл. [4].

***Candelariella subdeflexa* (Nyl.) Lettau, Hedwigia, 52: 196, 1912.**

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, окол. с. Сосновки, на *Acer* разом з *Melanelia glabra* (Schaer.) Essl., *Lecanora carpinea* (L.) Vainio, *Micarea* sp.; 23.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Новий для України. Досить часто пропускається колекторами, має нерозвинуту слань та розсіяні жовтуваті опуклі біаторинові апотеції 0,2—0,4 мм у діаметрі, на яких сланевий край зникає. Спори 12—18 x 4—6 мкм. Відомий з нечисленних локалітетів в Європі [12].

***Farnoldia jurana* (Schaer.) Hertel**

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, плато Чатирдаг, 1110 м н.р.м., на вапнякових скелях разом з *Protoplastenia incrustans* (DC.) J. Steiner, *Rinodina immersa* (Korber) Zahlbr., *Arthonia calcicola* Nyl.; 24.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Відомий в Карпатах з одного місцезнаходження в Івано-Франківській обл. [17].

***Lecanora agardhiana* Ach., Syn. Meth. Lich., 152: 1814.**

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, плато Чатирдаг, 1110 м н.р.м., на вапняках разом з *Rinodina immersa* (Korber) Zahlbr., *Bagliettoa* spp., *Protoplastenia incrustans* (DC.) J. Steiner, *Arthonia calcicola* Nyl.; 24.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER); Сімферопольська міська рада, окол. с. Перевальне, печера Кизил-Коба, на вапняках, 26.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Новий для України. Відноситься до складного комплексу *Lecanora crenulata*, але чітко відрізняється зануреними в субстрат апотеціями 0,2—0,5 мм у діаметрі, чорним диском, покритим блакитнувато-білуватою поволокою. Спори 8,0—10,0 x 3,5—5,0 мкм.

Поширений в центральній та південній Європі [14].

***Lecanora perpruinosa* Fröberg**, *Calicolous Lich. Oland*, 51: 1989.

Місцезнаходження: АР Крим, Алуштинська міська рада, г. Південна Демерджі, 1290 м н.р.м. на конгломератах, що містять кальцій; 25.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Новий для України, нещодавно описаний вид, що раніше розглядався як внутрішньовидова форма *Lecanora dispersa* (Pers.) Sommerf., але відрізняється від останнього темно-червонуватим до чорного диском, вкритим поволокою, потовщеними апікальними гіфами до 3,5—6,0 мкм та параплектенхімним коровим шаром сланевого краю апотеція. Можливо, поширений по всій Європі, але поки що відомий тільки зі Скандинавії [6] та Італії [12].

***Lempholemma polyanthes* (Bernh.) Malme**, *Lich. Suec. Exs.*: nr. 883, 1924.

Місцезнаходження: АР Крим, Алуштинська міська рада, біля кромки лісу на нижньому плато Чатирдаг, вище Кутузовського озера, на вапнякових валунах та мохах разом з *Fulgensia schistidii* (Anzi) Poelt; 24.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Від ендемічного для Кримського півова *Lempholemma vamberyi* Vainio відрізняється не параплектенхімною будовою корового шару апотеціїв та широко-еліптичними до кулястих спорами 9—16 x 8—12 мкм.

Має широкий ареал в Європі від Арктики до Середземномор'я, також відомий з Північної Америки [12].

***Lepraria lobificans* Nyl.**

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, окол. с. Сосновки, на *Carpinus betulus*; 23.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER); Сімферопольська міська рада, вище Ангарського перевалу, Кутузовське озеро, на *Fagus*; 24.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Масово виявлений в Карпатах [9] і, можливо, також є найпоширенішим видом з роду *Lepraria* на Кримському півові.

***Muellerella hospitans* Stizenb.**

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, окол. с. Сосновки, на *Acer*, на *Bacidia rubella* (Hoffm.) A. Massal.; 23.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Цей вид ліхенофільного гриба вперше був відмічений Б. Коппінсом та С. Кондратюком (in litt.) в Українських Карпатах під час четвертої «Дарвінівської експедиції». Має чорні, повністю занурені в гіменіальний шар *Bacidia rubella* перитеції близько 0,1 мм у діаметрі, багатоспорові сумки з коричнюватими одноклітинними, майже кулястими спорами 2,5—3,5 x 2,0—2,5 мкм у діаметрі [7].

***Phaeophyscia endophoenicea* (Harm.) Moberg**

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, окол. с. Сосновки, на *Carpinus betulus* разом з *Graphis scripta* (L.) Ach.; 23.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Нещодавно був знайдений в Українських Карпатах при дослідженні лишайників *Lobarion*-угруповання в пралісах ландшафтного регіонального парку «Стужиця» [9].

***Physciella chloantha* (Ach.) Essl.**

Місцезнаходження: АР Крим, Сімферопольська міська рада, окол. с. Сосновки, на *Acer*; 23.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Було відоме одне його місцезнаходження з заповідника «Медобори» [2].

***Pleurosticta koflerae* (Clauz. & Poelt) Elix & Lumbsch**, *Mycotaxon*, 33: 449, 1988.

Місцезнаходження: АР Крим, Алуштинська міська рада, г. Південна Демерджі, 1290 м н.р.м.; 25.04.1999, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Новий для України вид. Близький до *Pleurosticta acetabulum* (Neck.) Elix & Lumbsch, але зростання на силікатному субстраті та позитивна реакція серцевини з Pd (оранжевіє) є ознаками для відмежування *P. koflerae*. Як провізорний цей вид для Кримського півова наводив С.Я. Кондратюк [3].

Xanthoria ulophyllodes Rasanen

Місцезнаходження: Алуштинська міська рада, окол. с. Генеральське, водоспад Джур-Джур, на *Quercus*; 19.05.1994, leg. & det. О.Є. Ходосовцев (KHER).

Наводився з Чернігівської обл. [1].

Автор широко вдячний д-ру біол. наук С.Я. Кондратюку (Ін-т ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України) та проф. П.Л. Німісу (Трієстський університет, Італія) за допомогу у пошуку літературних джерел. Робота була частково підтримана грантом INTAS № 97-30778.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зеленко С.Д., Кондратюк С.Я. Нові види лишайників для ліхенофлори України // Укр. ботан. журн. — 1994. — 51, № 6. — С. 92-98.
2. Кондратюк С.Я. До вивчення лишайників заповідника «Медобори» // Там же. — 1995. — 52, № 1. — С. 141-144.
3. Окснер А.М. Флора лишайників України. — К.: Наук. думка, 1993. — Т. 2, вип. 2. — 544 с.
4. Ходосовцев О.Є. Лишайники причорноморських степів України. — К.: Фітосоціоцентр, 1999. — 236 с.
5. Arup U. A new calcicolous species of *Caloplaca* from Sweden // Ann. bot. Fenn. — 1990. — 27. — P. 329-333.
6. Fröberg L. The Calcicolous lichens on the Great Alvar of Oland, Sweden. — Lund, 1989. — 109 p.
7. Hawksworth D.L. A key to the Lichen-forming, Parasitic, Parasymbiotic and Saprophytic Fungi occurring on Lichens in the British Isles // Lichenologist. — 1983. — 15, № 1. — P. 1-44.
8. Khodosovtsev A. Ye. New lichen species for the biota of Ukraine // Ukr. Botan. Journ. — 1998. — 55, № 1. — P. 88-91.
9. Kondratyuk S. Ya., Coppins B. J., Zelenko S. D. et al. Lobarion lichens as indicators of the primeval forests in the Ukrainian Part of the Proposed Trilateral Reserve «Eastern Carpathians» // Lobarion lichens as indicators of the primeval forests of the eastern Carpathians (Darwin International Workshop: honored to the 100-years anniversary of a famous Ukrainian lichenologist Professor Alfred M. Oxner (1898-1973), 25-30 May 1998, Kostrino, Ukraine) / Coppins B. J. & Kondratyuk S. Ya. (eds.). — K.: Phytosociocentre, 1998. — P. 64-79.
10. Kondratyuk S. Ya., Khodosovtsev A. Ye. & Zelenko S. D. The second checklist of lichen forming, lichenicolous and allied fungi of Ukraine. — K.: Phytosociocentre, 1988. — 180 p.
11. Navarro-Rossines P., Hladun N. L. *Caloplaca latzelii* y *C. glomerata* (Teloschistaceae, Liqueues), dos especies con esporas atípicas // Cryptogamie, Bryol. Lichenol. — 1992. — 13, № 3. — P. 227-235.
12. Nimis P. L. The Lichens of Italy. — Torino, 1993. — 897 p.
13. Nimis P. L., Poelt J., Tretiach M. et al. Contribution to the lichen floristics in Italy VII — The lichens of Marettimo (Egadi Islands, Sicily) // Bull. Soc. Linn. Provence. — 1994. — 45. — P. 247-262.
14. Purvis O. W., Coppins B. J., Hawksworth D. L. et al. The lichen flora of Great Britain and Ireland // Nat. Hist. Mus. Publ. — London, 1992. — 710 p.
15. Scheidegger Ch. A revision of European saxicolous species of the genus *Buellia* De Not. and Formerly included genera // Lichenologist. — 1993. — 25, № 4. — P. 315-364.
16. Servit M., Cernohorsky Z. Flechten aus Tschechoslovakei // Vestniku Kral. Ces. Spol. Nauk. — 1934. — Tr. II. — P. 1-34.
17. Sulma T. Materialy do flory porostow Czarnohory // Kosmos. Ser. Botanica. — 1933. — 1, № 1/4. — P. 19-38.

Рекомендує до друку
С.Я. Кондратюк

Надійшла 01.07.1999

А.Е. Ходосовцев

НОВЫЕ ДЛЯ КРЫМА И УКРАИНЫ ВИДЫ ЛИШАЙНИКОВ

Херсонский государственный педагогический университет

Представлены данные о местонахождении 17 новых для Крымского полуострова видов лишайников и лихенофильного гриба *Mueleriella hospitans* Stizenb. Из их числа *Buellia spuria* (Schaer.) Anzi, *Caloplaca latzelii* (Servit) Clauz. & Roux., *Candelariella subdeflexa* (Nyl.) Lettau, *Lecanora agardhiana* Ach., *L. perpruinosa* Fröberg, *Lempholemma polyanthes* (Bernh.) Malme и *Pleurosticta koflerae* (Clauz. & Poelt) Elix & Lumbsch приводятся впервые для лихенофлоры Украины.

О. Ye. Khodosovtsev

A NEW FOR CRIMEA AND UKRAINE SPECIES OF THE LICHENS

Kherson State Pedagogical University

Data about 17 new for Crimea peninsula lichens and lichenicolous fungi — *Mueleriella hospitans* Stizenb. are reported. Among them *Buellia spuria* (Schaer.) Anzi, *Caloplaca latzelii* (Servit) Clauz. & Roux., *Candelariella subdeflexa* (Nyl.) Lettau, *Lecanora agardhiana* Ach., *L. perpruinosa* Fröberg, *Lempholemma polyanthes* (Bernh.) Malme and *Pleurosticta koflerae* (Clauz. & Poelt) Elix & Lumbsch species was a new for Ukraine.